

KÜLTÜR KÖPRÜSÜ: ULUSLARARASI ÇOCUK EDEBİYATI ESERLERİNİN ÖĞRETİM MATERYALİ OLARAK KULLANIMI

Fatih Destebaşı
University of Cincinnati
School of Education Teacher College-515
destebfh@mail.uc.edu

Hüseyin Karabuğa
Özel Marmara Evleri İhlas Ortaokulu
huseyin.karabuga@ihlaskoleji.com

Özet

Küreselleşme olgusu, sosyal yaşamımızın önemli bir parçası olarak eğitim-öğretim faaliyetlerini etkilemektedir. Küreselleşen dünyada, farklı kültürler ve toplumlar hakkında bilgi ve fikir sahibi olmak artık lüks olmaktan çıkmış, gereklilik hâline gelmiştir. Bu sebeple de çok kültürlülüğe, ortak bir dünya görüşüne ve ortak değerlere sahip çıkan "Uluslararası Çocuk Edebiyatı" kavramı son yıllarda ön plana çıkmaya başlamıştır.

Günümüzde çeviri eserler, çocuk edebiyatımız içinde geniş bir yer tutmaktadır. Hatta MEB tarafından ortaokul için hazırlanan yüz temel eser listesindeki yabancı kaynaklı yirmi dokuz eser bu gruba girmektedir. Ancak bu kitaplar, farklı toplumlarla bizlerin sahip olduğu ortak değerleri, ortak dünya görüşünü anlamak maksadıyla incelenmemektedir. Oysa Uluslararası ve Çok Kültürlü Çocuk Edebiyatı eserleri, öğrencilerin farklı toplumları anlamalarını, kendilerinden farklı olan insanları ve farklılıkları kabul ederek onlara önyargısızca yaklaşabilmelerini sağlayan önemli bir öğretim materyalidir.

Bu çalışmada, Uluslararası Çocuk Edebiyatı kavramı çok kültürlülük çerçevesinde bir eğitim değeri olarak ele alınmış olup öğretmenlerimize yol göstermesi bakımından örnek bir uygulama çalışmasına da yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Çocuk Edebiyatı, Dünya Edebiyatı, Uluslararası Çocuk Edebiyatı, Çok Kültürlü Çocuk Edebiyatı, Kültürel Gerçeklik.

CULTURAL BRIDGE: USING INTERNATIONAL CHILDREN'S LITERATURE AS A TEACHING MATERIAL

Abstract

The fact of globalization affects education system as part of our social life. In a globalizing world, today, in order to have information and ideas about other cultures and societies is not a luxury, in contrast it is a necessity. For these reasons, in recent years, the notion of "international children's literature" and "multicultural children's literature" which address common values and common world thoughts have been at the forefront.

Today, there are many translated books in Turkish children's literature. Moreover, there are twenty nine translated books in the reading list, which was prepared for middle school by the Ministry of National Education. However, these books are not examined in detail during the teaching and learning processes to understand other cultures and societies. Whereas, international and multicultural children's literature are good teaching materials since they help students to understand different people, cultures and societies disinterestedly.

In this study, the notion of international and multicultural children's literature were addressed from different point of views. In addition to that, a classroom application was given at the end of the study.

Key Words: Children's Literature, World Literature, International Children's Literature, Multicultural Literature's Literature, Cultural Authenticity

GİRİŞ

21. yüzyılda iletişim teknolojilerinin ve iletişim araçlarının gelişimi hem zamana hem de iletişim sürecine damga vurarak küreselleşen bir dünyayı ve küreselleşen eğitim-öğretim anlayışını beraberinde getirmiştir. İletişim teknolojilerinin ve iletişim araçlarının gelişimi toplumları hiç olmadıkları kadar birbirlerine yaklaştırmış, kültürler arası alışverişi inanılmaz boyutlara taşımış ve toplumların yerellikten evrenselliğe doğru hızlı bir geçiş yapmasına olanak sağlamıştır. "Çocuklar, bizim yetiştiğimiz dünyadan çok farklı bir dünyada yaşayacaklar ve çalışacaklar. Hızlı ekonomik, teknik ve sosyal değişimler bizi küresel bir dünyaya bağlıyor. Dünya hakkındaki ve diğer çeşitli kültürler hakkında bilgi ve fikir sahibi olma artık bir lüks değil gerekliliktir. Çocukların hem ülkelerindeki değişik kültürleri hem de sınırları dışındaki kültürleri anlamaya ihtiyaçları vardır." (Short, Lynch-Brown, Tomlinson ve Short, baskıda).

Eğitim-öğretim faaliyetleri, durağan bir yapıda olmayıp sosyal ve ekonomik değişikliklere bağlı olarak dinamik ve sürekli kendini yenileyen, çağın gereklerine cevap veren bir yapıda olmak zorundadır. Bu açıdan küreselleşen dünyada, "eğitimde evrensel ilkelerin oluşturulması ve farklı kültürlerin tanınarak kültürler arası etkileşimin ivme kazanması zorunluluk haline gelmiştir" (Cırık, 2008: 27). Eğitim-öğretim faaliyetlerinin çağın gereklerine cevap verebilmesi ise değişimin öğretim programlarından başlayarak görsel-işitsel eserlerin içeriklerine kadar bütün bir alanı kapsamaya mümkündür.

Günümüzde anlaşmazlıkların, tartışmaların ve ön yargıların en büyük nedeni toplumların, sosyal grupların, bireylerin birbirlerini tam anlamıyla bilmemesinden, anlamamasından ve çoklu bakış açılarına sahip olmamalarından ileri gelmektedir. Bir anlatma sanatı olarak edebiyat ve özellikle çocuk edebiyatı eserleri, insanlar, kültürler veya ülkeler arasında barışçıl, evrensel bir köprü kurabilmektedir. Bu noktada aileler ve tüm eğitimciler öğrencileri bu edebiyat köprülerinden geçmek için teşvik etmeli, onları yüreklendirmelidir. Bunun sonucunda sınırların bu köprülerle bağlanarak ön yargıların, yanlış anlaşılmanın önüne geçebilmek mümkün olacaktır.

Kültürel sınırların giderek belirsizleştiği bir dünyada çok kültürlü ve uluslararası çocuk edebiyatı eserlerinin üstlendiği rol de farklı bir boyuta ulaşmıştır. Çok kültürlü ve uluslararası çocuk edebiyatı eserleri, öğrencilerin sosyal ve kültürel olarak farklı özelliklere sahip insanlarla etkileşim içerisinde olmasına olanak sağlamaktadır. Hem çok kültürlü çocuk edebiyatı eserleri hem de uluslararası çocuk edebiyatı eserleri, öğrencilerin bakış açılarını, dünya görüşünü ve genel inanışlarını etkilemektedir. Tabii şunu da unutmamak gerekir ki bu bakış açısını öğrencilere gösterme amacı, onların var olan bakış açılarını tamamen değiştirmek olmayıp diğerlerine bakarak bu bakış açılarının nasıl oluştuğunu ve neden başka insanların farklı düşündüğünü onlara öğretebilmek, gösterebilmek ve hissettirebilmektir. Çok kültürlü ve uluslararası edebiyatla çalışırken amaç, farklılıklara vurgu yapıp ötekileştirme yapmak değil, benzerlikleri ön plana çıkarıp başkalarını kültüründen dolayı yargılama davranışını azaltmaktır (Thein, Beach ve Parks, 2007). Öğrencilere alışılmadık dışında bir şey sunarak "Böyle de bir şey mi varmış?" şeklinde düşündürmek hem çok kültürlü hem de uluslararası edebiyatın amaçlarındandır. Öte yandan, bu kitaplar birinci elden kaynak sağladığından öğrencilere gerçek yaşam deneyimleri de sağlamaktadır.

Çok kültürlü ve uluslararası çocuk edebiyatı kitapları basit bir ders materyali olmanın ötesindedir. Bu edebiyat türlerine ait kitapları ders içinde ve ders dışında kullanma, öğrencilere bir süreliğine de olsa kültürün çeşitli yanlarını gösterebilme adına bizlere yardımcı olmaktadır. Bu eserleri farklı bir dünyaya bakmak için kullanılan bir teleskopa veya dürbüne benzetebiliriz. Nasıl ki bir teleskop veya dürbün uzağı yakınlaştırırsa çok kültürlü ve uluslararası çocuk edebiyatı kitapları da kültürleri yaklaştırıp onları yakından tanımamıza ve incelememize olanak sağlar. Bu edebiyat türlerindeki metinler, öğrencilere kültürün parçaları olan değer yargılarının çevremizi saran sosyal ve kültürel yaşamdan geldiklerini anlatabilmektedir. Bu durum da çocukların çoklu bakış açıları geliştirmelerini sağlayarak "Neden insanlar farklı düşünmektedir veya algılamaktadır?" gibi sorular yönünden

farkındalıklarının oluşmasına zemin hazırlamaktadır (Thein ve diğerleri, 2007). Ayrıca Bishop (1997) çok kültürlü edebiyat yaklaşımıyla yapılan eğitim ile öğrencilerin öz saygıları arasında ilişki olduğunu vurgulamaktadır. Çünkü çok kültürlü edebiyat aracılığıyla öğrenciler, toplumun ve okulun onlara bakış açılarını ve verdikleri değeri görerek olumlu veya olumsuz bir öz saygı geliştirebilmektedirler. Geniş bir açıdan bakıldığında da bu durum, öğrencilerin okul başarılarını da dolaylı yoldan etkilemektedir.

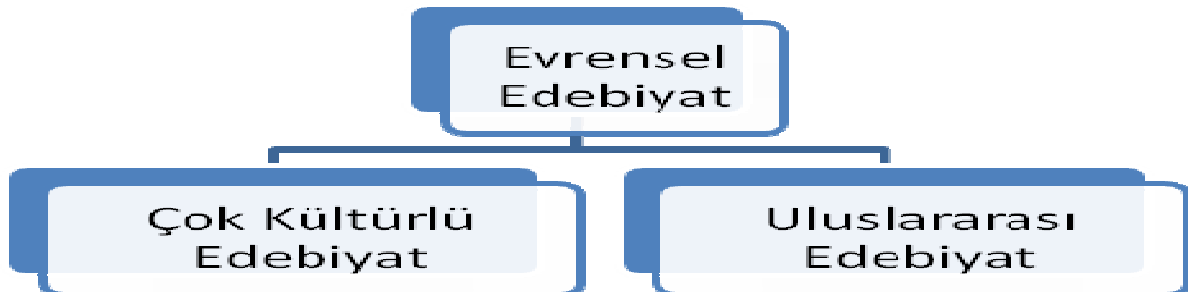
Metin odaklı işlenen Türkçe ve Sosyal Bilgiler derslerinin öğretim programları incelendiğinde farklı kültürleri tanımak, tanıtmak ve farklı kültürlerdeki ortak değerleri tespit etmek adına verilen kazanımların oldukça yetersiz oldukları tespit edilmiştir. Oysaki bu derslerde çok kültürlü ve uluslararası çocuk edebiyatı eserleri vasıtasıyla, bu amaçları gerçekleştirecek kazanımlara fazlaca yer verilmelidir. Küreselleşen dünyada ders içeriklerinin ve kazanımların bu yönde şekillendirilmesi artık bir gerekliliktir. Nitekim Türkçe ve Sosyal Bilgiler dersleri öğrencilere farklı kültürleri tanımak, tanıtmak ve ortak değerleri tespit edebilmek bakımından da moral perspektifler (toleranslı davranışlar) sunmaktadır. Böylece öğrenciler farklı kültürlerle etkileşimde bulunurken diğer yandan ortak değerleri de benimseyebilmektedir. Unutulmamalıdır ki farklı kültürleri tanımak, tanıtmak ve kültürlerin benzerliklerini, farklılıklarını ortaya koyabilmek aslında öz kültürümüzü de detaylarıyla, dikkat etmediğimiz noktalarıyla tanıtmaya, özümsemeye imkân sunmaktadır.

Bu çalışmamızda dünya edebiyatı/evrensel edebiyat, çok kültürlü ve uluslararası çocuk edebiyatı ele alınarak alt başlıklarda bu kavramlar pedagoji ve edebiyat açısından ele alınarak bu kavramların eğitim açısından yararları da anlatılmaya çalışılacaktır. Ayrıca eğitimcilere yol göstermesi bakımından uluslararası çocuk edebiyatı eserlerinin öğretim programlarıyla nasıl ilişkilendirilmesi gerektiği hakkında bilgiler verilerek konuyla ilgili bir uygulama örneğine de yer verilecektir.

DÜNYA EDEBİYATI/EVRENSEL EDEBİYAT

Dünya edebiyatı (world literature), evrensel edebiyat (global literature), uluslararası edebiyat (international literature) ve çok kültürlü (multicultural literature) edebiyat kavramları yazarlar tarafından farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Yaptığımız araştırmalar sonucunda kavramların tanımında bir fikir birliği olmadığı görülmüştür. Bu durumun temel sebebi ise araştırmacıların konuyu sadece kendi ülkeleriyle ilişkilendirerek ele almalarından kaynaklanmaktadır. Mesela Amerika'da çok kültürlü edebiyat daha çok ırk ve renk üzerinden ele alınırken, İngiltere'de ise etnik köken bakımdan ele alınmaktadır.

Dünya edebiyatı, evrensel edebiyat, uluslararası edebiyat, çok kültürlü edebiyat kavramları içerisinde en az kullanılanı "dünya edebiyatı" kavramıdır. Bu kavramı sıklıkla kullanan araştırmacılarından biri olan Stan (1999), "Going Global: World Literature for American Children" çalışmasında da bu kavramı kullanmayı tercih etmiştir. Diğer kavramlara baktığımızda ise karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır: Çok kültürlü çocuk edebiyatı daha çok ülke içerisinde yer alan diğer kültürlerle ilişkilendirilirken; uluslararası çocuk edebiyatı diğer ülkeler hakkında yapılan edebiyat çalışmalarını kapsamaktadır. Bu iki kavramın birleşimi olarak da evrensel/küresel (global) edebiyat terimi kullanılmaktadır.



Şekil1: Evrensel Edebiyatın Bileşenleri

Şekil’de de görüldüğü gibi evrensel edebiyat, çok kültürlü ve uluslararası edebiyatın birleşiminden oluşmaktadır (Hadaway, 2007: 5). Evrensel edebiyat kavramını kullanan araştırmacılardan biri olan Siu-Runyan (2007)’a göre “global” kelimesi insanı farklı yönleriyle ele alıp bireysel olmanın doğallığından gelen çeşitliliği, karmaşıklığı ve dünya üzerindeki kültürlerin varlıklarını genişçe yansıttığından, kapsamlı olarak edebiyat içinde de kullanılabilir.

ÇOK KÜLTÜRLÜ ÇOCUK EDEBİYATI

Çok kültürlü eğitim, 20. yüzyılın sonlarında yayılmaya başlamış ve günümüz öğretim programlarını önemli derecede etkileyen bir faktör haline gelmiştir. Çok uluslu devletler için daha çok etnik köken yönünden ele alınan çok kültürlülük eğitimde çok geniş bir bakış açısıyla ele alınmaktadır. “Çok kültürlülük, mutlak bir anlamda, ırk, etnik yapı, dil, cinsel tercih, cinsiyet, yaş, engellilik durumu, sınıf ve mevki, eğitim, dini tercihler ve diğer kültürel boyutlar gibi oldukça geniş bir kapsama sahiptir (APA, 2002). Aslında bu kavramlar bütün olarak ele alındığında kültür kavramının içerisinde bu kavramların yer aldığı görülecektir. Kültürün en önemli taşıyıcı öğelerinden biri olan edebi eserler incelendiğinde bu kültürel öğelerin kurmaca veya kurmaca olmayan bir anlatımla ele alınarak işlendiklerini görebilmekteyiz. Bishop (1997), çok kültürlü edebiyatı, dünyamızda var olan etnik ve sosyal çeşitliliği yansıtan eserlerden oluşan bir edebiyat olarak görmektedir. Cai ve Bishop (1994; akt: Hinton&Dickinson, 2007: 3) çok kültürlü edebiyatı tanımlarken şu üç kavramı sacayakları olarak kullanmaktadır: Dünya edebiyatı, uluslararası edebiyat ve azınlık edebiyatı. Bu edebiyat türlerinin hepsi çok kültürlü bir eğitim için ayrı bir öneme sahiptir; çünkü yaşadığımız çağ göz önüne alındığında çok kültürlü toplumların kültürel çeşitliliklerini devam ettirebilmeleri ve kültürel farklılıklarını avantajlı bir duruma dönüştürebilmeleri ancak çok kültürlü eğitimle ve çok kültürlü eğitimin öğeleriyle mümkün olabilir.

Çok kültürlülüğü derslerde ele almanın en etkili ve kalıcı yollarından biri edebiyatın ve edebi metinlerin kullanılmasıdır. Çok kültürlü edebiyatın en önemli amacı, iletişim-edebiyat temelinde bireylerin birbirlerini tanımlarını ve anlamalarını sağlamaktır. Bu durumu Wan (2006: 141) şöyle ifade etmektedir:

“Edebiyat iletişimin temelidir. Onun vasıtasıyla bizler düşüncelerimizi, değerlerimizi, deneyimlerimizi ve bizi mutlu eden, üzen şeyleri paylaşıyoruz. Biz daha çok kendi kültürel bakışımızı paylaşıyoruz ve kendimizi etnik, coğrafi, din ve diğer kültürel gruplar içinde tanımlıyoruz. Böylelikle, edebiyat çeşitli kültürleri çalışmak ve anlamak için büyük bir kaynaktır. Edebiyat ile çalışma, bize benzemeyen, birbirinden farklı kültürlerden insanları tanımamızı sağlar.”

Wan’ın bu ifadesini iletişim temelinde ele aldığımızda edebiyatın bu yönüyle çok kültürlülüğü anlamak için bir iletişim aracı görevi üstlendiğini söyleyebiliriz. Kişiler, etnik, coğrafi, dinî kimliklerini edebi eserlerin içerisinde aktarmaktadır. Farklı kültürlerin değer yargıları, hayata bakış açıları, dünyayı algılama ve yorumlama biçimleri edebi eserlerin içerisinde kendisine yer bulmaktadır. Ancak kişiler yaptıkları okumalar sırasında edebi eserlere bu açıdan bakabilmeyi öğrenmelidir. Wan’ın yapmış olduğu tanımlama, edebi eserlerin yazılı metinler olmalarının ötesinde kültürel taşıyıcılar oldukları vurgusudur. Nitekim edebi eserler yazıldıkları zamanın ve toplumun bakış açılarından etkilenerek yazıldıkları toplumun kültürünü de içerisinde barındırmaktadırlar. Kültürlerden beslenen, kültürlerin bakış açılarını olaylar vasıtasıyla dile getiren edebi eserler, iletişim sürecinde de iletişimin kaynağı olarak görev üstlenmektedirler. Edebi eserler doğru yapılan okumalarla kültürlerin tanınmasında birincil kaynaklar olabilmektedirler. Elbette edebi eserlerin kurmaca olup olmama ve kültürel gerçekliğe bağlı kalıp kalmama durumu da dikkat edilmesi gereken yönlerdendir. Bu yönüyle eğer edebi eserlerin taşıdığı kültürel öğeler sorgulanacak olursa ve bu sorgulama öğretilenirse Wan’ın da söylemiş olduğu gibi edebi eserler farklı kültürleri anlamak için büyük bir kaynak olacaklardır.

“Çok kültürlü edebiyatın öğretimi bir şekilde öğrencilerin kültürel bakış açılarını değiştirecek, onlara hem kendi yaşamlarını hem de çevrelerindeki anımları için yardım edecek şekilde olmalıdır” (Thein ve diğerleri, 2007: 54). Böylelikle öğrenciler okuduklarını daha iyi anlayıp okudukları metinleri değişik yönlerden ele alabileceklerdir. “Geniş bir anlamda çok kültürlü çocuk edebiyatı her kitabı içerir çünkü her bir kitap kültürün farklı yönlerinden gelmekte ve her kitap cinsiyet, sosyo-ekonomik durum, etnik köken gibi çoklu perspektiften

okunabilmektedir" (Mithchell, 2003: 200). Eleştirel okumaya dayanan bu okuma çalışmaları, insanların birbirlerini anlamalarına, farklı dünyaları algılamalarına, farklılıklara saygı duymalarına, ortak kültür öğelerinin çevresinde buluşabileceklerini hatırlamaya olanak sağlayacaktır. Eleştirel okuma tam manasıyla bu tür çalışmalarda etkisini gösterecektir. Bir metni sadece harflerden kurulu yazılı bir nesne olarak görmemek, derinlemesine metinlerin içerisine girip satırlar arası okumalar yaparak kültür öğelerini, kültürel benzerlikleri ve farklılıkları özümseyerek tespit edebilmek çok kültürlü edebiyat eserlerinin derslerde kullanımı ile mümkün olacaktır.

Çok kültürlü çocuk edebiyatının ilk ve ortaokul öğrencileri için faydalarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Kaliteli edebi eserler vasıtasıyla edebiyatı sevdirebilir,
- Çok kültürlü edebiyat bilgi edinmeyi ve farklı konuları anlamayı sağlar,
- Çok kültürlü edebiyat farklı bakış açıları sunarak öğrencilerin dünyaya bakış açısını değiştirir,
- Çok kültürlü edebiyat kültürel çeşitliliğin değerini anlamaya teşvik eder ve kültürel çeşitliliği geliştirir,
- Çok kültürlü edebiyat eleştirel araştırmayı, eleştirel sorgulamayı teşvik eder,
- Genel edebiyat gibi çok kültürlü edebiyat da uyumu ve çeşitliliğiyle bir aydınlanma ve hoşça vakit geçirme imkânı sunar. (Bishop, 1997: 4-5; Mithchell, 2003:200-204).

Temple, Martinez, Yokota ve Naylor (2002), çok kültürlü çocuk edebiyatının değerli olmasında iki ilgi çekici noktaya parmak basmaktadırlar. Bunlardan ilki, öğrencilerin okulda bulunan çok kültürlü çocuk edebiyatı eserlerinin içinde veya diğer materyallerde kendilerini, deneyimlerini görmelerine bu eserlerin yardımcı olmasıdır. İkincisi ise öğrencilerin kendilerinden farklı olan insanları anlama ve onlarla empati kurma ihtiyacına bu eserlerin cevap verici nitelikte olmasıdır. Bu durumda kitaplar bu özellikleri sağlamıyorsa, çocuklardan da kendilerinin ötesine geçmesi beklenemez (2002: 85). Çocuk edebiyatı, çocuklara edebiyat içinde başkalarını ve kendilerini görmeleri için bir fırsat sağlar ve elde ettikleri bilgiler ile insanların nasıl hissettiğine, nasıl düşündüğüne ve yaşadığına dair bir anlayış geliştirirler. (Short ve diğerleri, baskıda; Temple ve diğerleri, 2002; Mithchell, 2003; Suh ve Samuel, 2011). Geniş bir açıdan baktığımızda çok kültürlü bir edebiyat eserinin taşıması gereken başlıca özellik, bireylerin, öğrencilerin kendilerini ve başkalarını görmeleri için bu eserin edebi bir ayna niteliği taşımasıdır (Bishop, 1997).

ULUSLARARASI ÇOCUK EDEBİYATI

Çocuk edebiyatının tarihsel gelişimine baktığımızda, uluslararası çocuk edebiyatı eserlerinin bu gelişimde önemli bir yere sahip olduğunu görürüz. Günümüzde de uluslararası çocuk edebiyatı, küreselleşmenin etkisiyle çocuk edebiyatı içindeki etkisini hissedilir biçimde arttırarak gelişmeye ve yayılmaya devam etmektedir.

Uluslararası çocuk edebiyatı kavramı, tanım olarak hem kullanılan dil hem de yazar yönünden ele alınmaktadır. Dil yönünden İngilizce yazılan eserlerde temelde üç alt başlık altında tanımlanan uluslararası çocuk edebiyatı kavramı, Türkiye’de şu iki alt başlıkta incelenebilmektedir: 1. Çeviri kitaplar, 2. Yabancı dil kitapları (Short ve diğerleri, baskıda; In Continuum Encyclopedia of Children's Literature [CECL], 2005). Yabancı dil kitapları, ülkemizde orijinal dilinde yayınlanmış kitapları kapsamaktadır. Çocuk edebiyatımız içerisinde yer alan bu kitaplar daha çok Batı dillerine ait kaynaklar olup ikinci dil öğretimi sürecinde kullanılmaktadır. Çeviri kitaplar ise diğer dillerden Türkçeye çevrilmiş kitapları içermektedir. Ülkemizdeki çocuk edebiyatının gelişim çizgisine baktığımızda da çocuk edebiyatına dair ilk eserlerin birçoğunun çeviri kökenli olduğu gerçeği karşımıza çıkmaktadır.

Uluslararası çocuk edebiyatı kavramının yazar yönünden tanımlanmasına baktığımızda şu özellikler karşımıza çıkmaktadır:

- Yazar ve/veya çizerin kitapta bahsedilen kültür içinde yaşaması ve daha sonra tercüme edilen kitap,
- Şu anda yazar ve/veya çizerin yaşadığı coğrafi, kültürel bölgenin yanında, kitapta bahsedilen kültür çevresinde daha önce yaşadığı olayları yazdığı-çizdiği kitap,
- Göçmen, mülteci vb. olarak gelmiş olan bir yazarın ve/veya çizerin, geldiği ülke hakkında yazdığı-çizdiği kitaplar,
- Aileleri başka yerden göç eden bir yazarın ve/veya çizerin ailesinin hatıralarına dayalı yazdığı-çizdiği kitap,
- Bir ülkede görevli olarak bulunan yazarın ve/veya çizerin o ülke kültürü içinde çeşitli amaçlarla (gazetecilik, gezi-gözlem, iş için görevlendirme) bulunup daha sonra yazdığı-çizdiği kitap,

- Herhangi bir ülkede yaşayan yazarın ve/veya çizerin o ülke üzerinden başka bir kültürü araştırıp yazdığı-çizdiği kitap,
- Herhangi bir ülkede yaşayan bir yazarın ve/veya çizerin diğer kültürden bir yazarla iş birliği yaparak yazdıkları-çizdikleri kitap veya kitapları uluslararası çocuk edebiyatı eseri olarak değerlendirebiliriz. (Short ve diğerleri, baskıda).

Kuramsal olarak uluslararası çocuk edebiyatı kitapları hareketi II. Dünya Savaşı'ndan sonra yükselen bir ivme kazanmıştır. Savaş yıllarından sonra Alman Jella Lepman, savaşın ortaya çıkardığı yıkımı azaltmak için tüm Avrupa ülkelerinden topladığı çocuk kitaplarıyla Avrupa'daki ülkelerde sergiler düzenlemiştir. Lepman (CECL, 2005) "bu kitapları okuyan çocuklar arasında birbirlerini anlamak için köprüler kurulacağını düşünüyordu." Başarıyla tamamlanan bu geziden sonra bu kitaplarla uluslararası çocuk kütüphanesi kurulmuştur. Daha sonra Lepman ve arkadaşları, 1953 yılında Uluslararası Çocuk Kitapları Kurulunu (IBBY) kurmuştur. Bu kurul genel amacını, ülkelerin çocuk kitaplarıyla birbirlerini anlamalarını sağlayıp dünya barışına hizmet etmek şeklinde dile getirmişlerdir (CECL, 2005; <http://www.ibby.org/index.php?id=about>). Uluslararası Çocuk Kitapları Kurulunun Türkiye'deki kolu olan Çocuk ve Gençlik Yayınları Derneği (ÇGYD) ise resmi olarak 1994 yılında kurulmuştur. Çocuk ve Gençlik Yayınları Derneği (ÇGYD), nitelikli çocuk ve gençlik yayınlarının üretimini özendirmek, yurtiçinde ve yurtdışında öne çıkarılmasını sağlamak, çocukların dil ve estetik özellikleri açısından zengin kitaplarla buluşmasını gerçekleştirmek amacıyla kurulmuş, kâr amacı gütmeyen bir sivil toplum kuruluşudur. ÇGYD, İsviçre merkezli uluslararası bir kuruluş olan IBBY'nin (International Board on Books for Young People:www.ibby.org) ulusal bölümünü temsil eder. IBBY'nin etkinliklerine katılarak çocuk ve gençlik edebiyatı yazarları ve çizerlerinin başka ülke yazar ve çizerleriyle buluşmasına, birlikte projeler üretmesine, karşılıklı işbirliği yapılmasına ve üretimlerin sergilenmesine yardımcı olur (<http://www.cgyd.org/tr/hakkimizda>).

Çocuk ve Gençlik Yayınları Derneğinin (ÇGYD) varlığı ve yaptığı çalışmalar son derece önemli olup Çocuk ve Gençlik Yayınları Derneği ülkemizde çocuk edebiyatının ve uluslararası çocuk edebiyatının gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur. Çocuk ve Gençlik Yayınları Derneği, son yıllarda sevindirici çalışmalara imza atarak uluslararası çocuk edebiyatı eserlerinin ülkemizde hak ettikleri yere gelmelerine de yardımcı olmaktadır.

Geçmişte olduğu kadar günümüzde de çeviri eserlerin çocuk edebiyatımız içinde geniş bir yer kapladığı herkesin malumudur. Hatta MEB tarafından hazırlanan yüz temel eser listesindeki yirmi yedi eser, bu gruba girmektedir. Fakat bu kitaplara eğitim-öğretim süreci içinde pek yer verilmemekte veya sadece okutulup özet çıkartılması gereken kitaplar olarak görülmektedir. Bu eserler yabancı kültürlerin taşıyıcı unsurları olarak görülmemekte, eleştirel okumaya yer verilmemekte ve bunların sonucunda da basit, sıradan bir metin olarak algılanmaktadır. Unutulmamalıdır ki bu eserleri daha etkili bir şekilde kullanmak için öncelikle bu eserlerin hem eğitim hem de öğretim yönünden taşıdığı değerleri bilmemiz gerekmektedir. Bu eserlerin taşıdığı değerler ele alınırken değişen, yenilenen dünya coğrafyası da gözler önüne serilmelidir. İletişim teknolojileri vasıtasıyla ortadan kalkan coğrafi sınırlar kültürlerin de iç içe geçmesine sebep olmaktadır. Dünyamız giderek küreselleşiyor. Çevremizdeki hızlı ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişmeler bizi bu küreselleşen dünyaya bağlıyor. Bu durumda diğer kültürler ve ülkeler hakkında bilgiye sahip olmamız bir lüks değil gerekliliktir (Short, 2011). Bu noktada, uluslararası çocuk edebiyatı bir kültür köprüsü özelliği görüp bu ülkeleri ve kültürleri birbirlerine bağlamaktadır. Uluslararası çocuk kitapları da çocukların edebi eserler aracılığıyla başka bir kültür hakkında bilgi edinmelerinin yanında onlara farklı bir edebiyat zevki de sunmaktadır.

Uluslararası çocuk edebiyatının öğrencilere sağladığı en önemli özellik, onlara dünyaya farkı bir kültür penceresinden bakmaları için imkânlar sunmasıdır. Bilindiği gibi insan, kültürü içersinde edindiği kavramlar sayesinde dünyayı algılar. Bu kavramlar ülkelerin bulunduğu kültür çevrelerine göre değişiklik göstermektedir. Bu kültür kavramları etrafında yazılan uluslararası çocuk edebiyatı eserlerini okuyan öğrenciler hem o kültürü hem de o kültür gözüyle dünyayı tanımaya başlayacaklardır. Buna ek olarak öğrenciler, o kültür içersinde yaşayan birinin gözünden olayları değerlendirme imkanı bularak onlarla empati kurma başarısını da göstereceklerdir. Empatiye sahip insanlar gelecek yüzyıla damgasını vuracak ve küreselleşen dünyada bir adım önde yer alacaklardır. Uluslararası çocuk edebiyatı kitapları insan yaşamının ve kültürünün karmaşıklığını açığa çıkartarak çocuklara diğer ülkelerdeki yaşamları getirebilir; ön yargılı ve asılsız varsayımları azaltabilir. Buna ek olarak, bu kitaplar diğer ülkeler karşı ilgiyi arttırarak öğrencileri ders kitaplarında geçen tarihsel ve coğrafik konulara karşı da motive eder (Mitchell, 2003: 216). Böylelikle bu özelliği taşıyan kitaplar sadece ülkeler,

kültürler arasında değil, dersler arasında da bir köprü kurarak disiplinler arası çalışmalar için de uygun bir araç olur.

ÇOK KÜLTÜRLÜ ÇOCUK EDEBİYATIYLA ULUSLARARASI ÇOCUK EDEBİYATI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Çok kültürlü çocuk edebiyatı ile uluslararası çocuk edebiyatı aynı kavram daireleri içerisinde yer almaktadır. Her iki edebiyatın temelinde farklı kültürleri tanıtmak ve farklı kültürden insanlara saygı duymak yatmaktadır. Basmakalıp veya önyargılı düşünme öğrencilerimiz arasında çok yaygın olarak görülmektedir. Bu durumun başlıca sebepleri öğrencilerin her bilgiyi doğru olarak kabul etmesi, eleştirel düşünme ve okuma becerilerine sahip olmamaları ve sosyal çevrenin, medyanın kendi oluşturduğu kurgulanmış bir dünyayı çocuklara sunmasıdır. Örneğin: Öğrenciler, sorgulama ihtiyacı duymadan, genel ağda karşlarına çıkan tüm bilgilerin gerçek olduğuna inanmaktadırlar. Eleştirel düşünmenin ve eleştirel okumanın bir beceri olarak kazandırılmasında en önemli rol edebiyata ve edebi eserlere düşmektedir. Bu anlamda, nitelikli çok kültürlü çocuk edebiyatı eserleri, okurların beğenisini artırır ve onlara basmakalıp düşüncelerin üstesinden gelmek için yardım eder (Anderson: 2002). Bu özellik aynı şekilde uluslararası çocuk edebiyatı kitapları için de geçerlidir.

Çok kültürlü çocuk edebiyatı eserleriyle uluslararası çocuk edebiyatı eserleri benzer amaçlara hizmet etmektedirler. Bu amaçları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Yanlış anlaşılmalara ve bilgi eksikliklerini gidermek: Toplumların birbirleri hakkında sahip oldukları ön yargıları yıkmak, yalan yanlış bilgileri, inanışları ortadan kaldırmak hem çok kültürlü edebiyatın hem de uluslararası edebiyatın ortak amaçlarındandır.
2. Kültürel gerçekliğe bağlı kalarak kabul edilemez önyargılı, yalan yanlış betimlemelerin önüne geçmek: Kimi eserler kurgusal yapıları itibarıyla toplumları kendi hayal dünyaları ile tasvir edebilmektedir. Bu durumun özellikle çocuklar ve gençler arasında ne gibi sorunlara yol açacağı pek düşünülmemektedir. Oysa eleştirel okuma ve düşünme becerisine sahip olmayan bireyler yazılanları gerçek olarak kabul edip zihinlerinde ön yargılı bir betimlemenin oluşmasına izin vermektedirler. İşte bu sebeple hem çok kültürlü edebiyat hem de uluslararası edebiyat kültürel gerçekliğe aykırı, tamamen hayali unsurlarla kültürleri tasvir etmeye çalışan eserlerin önüne geçmeyi vazifeleri olarak görmektedirler.
3. Farklı toplumların yaşayışlarını ve kültürlerini öğretmek öğrencileri öğrenmeye motive etmek: Öğrenciler çevrelerinde yaşananların, olup bitenlerin farkına vardıkça öğrenmeleri gereken çok daha fazla şeyin olduğunu görmektedirler. Farklı toplumların yaşayışlarını ve kültürlerini öğrenmek öğrencilerin kendi bilgilerini sorgulamalarına da sebep olmaktadır. Bu noktada, farklı kültürlere dair öğrenilen yeni ve eğlenceli detaylar öğrencileri öğrenmeye karşı motive etmektedir.
4. Toplum içerisindeki ve toplumlar arasındaki farklılıkların kabul edilmesini, farklılıklara saygı duyulmasını sağlamak: Günümüz toplumlarının en büyük sorunlarından biri hâline gelmeye başlayan ırkçılık, farklılıklara saygı duymamaktan ve farklılıkların önemini kavrayamamaktan ileri gelmektedir. Bu noktada, toplumu oluşturan tüm unsurların birbirlerini anlayabilmeleri bir kat daha önemli hâle gelmiştir. İrkçılığın giderek yükselen bir sese sahip olduğu inkâr edilemez bir gerçektir. Hem çok kültürlü edebiyatın hem de uluslararası edebiyatın öğretileri bu noktada ayrı bir öneme sahip olmaktadır. Toplum içerisindeki ve toplumlar arasındaki farklılıkların kabul edilmesini, farklılıklara saygı duyulmasını sağlamak için kullanılacak en güzel araç, çok kültürlü ve uluslararası edebiyat eserleridir.
5. Farklılıkların üzerindeki baskıyı ve ön yargıyı yıkarak farklılıkların kültürel zenginlik olduğu vurgusunu yapabilmek: Farklı dillerin, dinlerin, kültürlerin bütünleştirici bir zenginlik anlamına geldiğini vurgulamak öğrencilerin kültürel gelişimleri ve toplumların gelecekları için çok önemlidir. Nitekim bugün, farklılıklarını zenginlik olarak algılayan toplumlar diğer toplumların önüne geçmeyi başarmışlardır. Toplumların kalkınabilmesi, ekonomik anlamda gelişmelerini sürdürebilmeleri refah ortamına bağlıdır. Farklılıkların üzerindeki baskıyı ve ön yargıyı yıkarak farklılıkların kültürel zenginlik olduğu vurgusunu yapabilmek adına hem çok kültürlü edebiyat eserleri hem de uluslararası edebiyat eserleri kullanılabilir.
6. Çok kültürlülüğü sınıf ve kütüphane ortamlarıyla bütünleştirerek öğrenme ortamlarının hazırlanmasına önayak olmak: Kültürel farklılıklarını anlayarak bunlara saygı duyabilmek ancak öğrenme ortamlarının da bunlara uygun şekillerde düzenlenmesiyle mümkündür. Bu sebeple sınıf ve kütüphane ortamlarının kültürel farklılıkları benimsetici, ön yargıları yıkan, eleştirel düşünmeye ve okumaya müsait ortamlar olması gerekmektedir. Bu noktada hem çok kültürlü edebiyat hem de uluslararası edebiyat çok kültürlülüğün sınıf

ve kütüphane ortamlarıyla bütünleştirerek öğrenme ortamlarında verilmesine destek olmaktadır (Short, 2011; Short ve diğerleri, baskıda).

Çok kültürlü çocuk edebiyatı ile uluslararası çocuk edebiyatı arasındaki fark ince bir çizgiyi andırmaktadır. Kavramların kullanım alanları farklılığın ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Çok kültürlü çocuk edebiyatı daha çok aynı toplum içerisindeki farklı kültürel unsurları kucaklayan bir edebiyat olarak karşımıza çıkmaktadır. Çok kültürlü çocuk edebiyatı aynı toplum içerisinde barınan ve birbirleriyle etkileşim içerisinde bulunan farklı kültürleri ele almaktadır. Buna karşın uluslararası çocuk edebiyatı farklı toplumların sahip olduğu kültürleri ele almaktadır. Bu iki kavram arasındaki farklılık coğrafi bölgelerle, coğrafi yakınlık-uzaklık ilişkisiyle açıklanmaya çalışılabilir. Uluslararası çocuk edebiyatı, coğrafi anlamda oldukça uzak bölgelerde yer alan kültürleri tanıtmak, bu kültürlerle ilgili yalan yanlış bilgileri yok ederek ön yargıların önüne geçebilmek adına mücadele etmektedir.

Bir yanda yaşanan ekonomik krizler bir yanda ortaya çıkan sosyal hareketler insanların giderek birbirlerine daha fazla ön yargıyla yaklaşımlarına sebep olmaktadır. Çok kültürlü çocuk edebiyatı ile uluslararası çocuk edebiyatı, gelecek nesillerin birbirlerini anlayabilmeleri ve dünyaya barışın hâkim olabilmesi için elimizdeki en önemli materyallerdir. Çok kültürlü çocuk edebiyatı ile uluslararası çocuk edebiyatı sunmuş oldukları bilgilerle toplumların hem kendi içlerindeki hem de kendi dışlarındaki farklılıklara saygı duymalarını sağlayarak küreselleşen dünyada farklılıklara nasıl sahip çıkılabileceğini de öğretebilmektedir. Geleceğin şekillenmesinde bu edebi eserlerin rolü düşünüldüğünden daha büyüktür.

ULUSLARARASI ÇOCUK EDEBİYATI ESERLERİNİN ÖĞRETİM MATERYALİ OLARAK KULLANIMI

Günümüzde öğrencilerin kitap okumak, araştırma yapmak yerine televizyon izlemeyi tercih ettikleri gerçeği araştırmalarla ortaya konulmuştur (Aksaçoğlu ve Yılmaz, 2007). Pasif bir şekilde televizyondan alınan bilgiler öğrenciler tarafından hemen özümsemektedir. Eleştirel düşünmeden uzak zihinler, sorgulamadan ve öğrenme sürecine dâhil olmadan, hazır sunulan bilgileri pasif bir şekilde kabul etmektedir. Pasiflikten kasıt, kişilerin sürece dâhil olmadan, zihinsel faaliyetlerde bulunmadan, kısacası sorgulamadan her bilgiyi gerçek olarak kabul etmeleridir. Pasif bir şekilde televizyondan alınan bilgiler, öğrencilerde diğer kültürlerle ve ülkelere karşı basmakalıp düşüncelerin oluşmasına neden olmaktadır. Bu anlamda uluslararası çocuk edebiyatı eserleri, öğrencilere eleştirel ve farklı bir bakış açısı sunarak bilgi eksikliğinden kaynaklanan bu ön yargıların azalmasına, öğrencilerin bu düşüncelerden uzaklaşmalarına yardımcı olmaktadır. Uluslararası çocuk edebiyatı eserlerinin öğretim materyali olarak kullanımı öğrencilerin çoklu bakış açıları geliştirmelerine, küresel düşüncelerine, metinlere eleştirel bakmalarına olanak sağlayacaktır. Farklı kültürlerin tanıtılması sırasında sorulacak sorular, öğrencilerin sürece dâhil edilmesiyle çok daha renkli etkinliklerin ortaya çıkmasına ve öğrenmenin daha kalıcı olmasına yardımcı olacaktır.

Uluslararası çocuk edebiyatı eserleri, farklı kültürlerin tanınmasına ve tanıtılmasına olanak sağladıkları için önemli öğretim materyallerindedir. Elbette eleştirel okuma ve eleştirel düşünme kazanımları olmadan bu eserlerin tek başlarına bir anlamı olmayacaktır. Bu anlamda uluslararası çocuk edebiyatı eserleri eleştirel okuma ve düşünme adına son derece önemli materyallerdir. Öğrencilerin farklı toplumları, kültürleri tanırken hem kendi kültürleriyle hem de önyargılarıyla ilgili olarak yapacakları sorgulamalar eleştirel okumanın, düşünmenin en güzel örneklerini ortaya çıkartacaktır. Farklı bir kültürün kendi kültürüyle benzerliklerini, farklılıklarını, coğrafyanın ve tarihin kültürel öğelerin şekillenmesinde etkilerini irdeleyen bir öğrenci bir süre sonra eleştirel düşünmeyi içselleştirecektir. Bu sebeple de metne dayalı işlenen derslerin eleştirel okuma ve eleştirel düşünme kazanımlarını ne denli verebildikleri sorgulanmalıdır. Burada sorgulanması gereken bir diğer önemli nokta da özellikle metne dayalı olarak işlenen Türkçe ve Sosyal Bilgiler derslerinin farklı kültürlerin tanınması ve tanıtılması adına içerdikleri kazanımların ne denli yeterli olduğudur. 2012-2013 eğitim-öğretim yılında uygulanan ve yapılandırmacı anlayışa uygun olarak hazırlandığı belirtilen (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2005) ortaokul 5-8. sınıflar öğretim programlarının kazanımlarının farklı kültürlerin tanınması ve tanıtılması adına irdelenmesinin, uluslararası çocuk edebiyatı eserlerinin öğretim materyali olarak neden kullanılmalrı gerektiğine ışık tutacağı düşünülmektedir. Çünkü bu programlardaki kazanımların çağın gereği olan farklı kültürlerin tanınması ve tanıtılması adına yeterli olmaları beklenmektedir. Bu bildirin yazarları tarafından yapılan inceleme sonucunda sözü edilen öğretim programlarında farklı kültürlerin tanınması ve tanıtılması ile ilişkilendirilebilmiş kazanımlar şunlardır:

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Kazanımları

- Ülkemizin çeşitli yerlerindeki kültürel özelliklere örnekler verir.
- Ülkemizin çeşitli yerleri ile kendi çevresinin kültürel özelliklerini benzerlikler ve farklılıklar açısından karşılaştırır.
- Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki önemini açıklar.
- Dünya çocuklarının ortak yönlerini ve ilgi alanlarını fark eder.

6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Kazanımları

- İpek Yolu'nun toplumlar arası siyasal, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü fark eder.
- Türklerin İslamiyet'i kabulleri ile birlikte siyasal, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri fark eder.
- Türk Cumhuriyetleri, komşu ve diğer ülkelerle olan kültürel, sosyal, siyasal ve ekonomik ilişkilerimizi Atatürk'ün milli dış politika anlayışı açısından değerlendirir.
- Uluslararası kültür, sanat, fuar ve spor etkinliklerinin toplumlar arası etkileşimdeki rolünü değerlendirir.

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Kazanımları

- Türkiye Selçuklular döneminde Türklerin siyasal mücadeleleri ve kültürel faaliyetlerinin Anadolu'nun Türkleşme sürecine katkılarını değerlendirir.
- Osmanlı toplumunda hoşgörü ve birlikte yaşama fikrinin önemine dayalı kanıtlar gösterir.
- Osmanlı-Avrupa ilişkileri çerçevesinde kültür, sanat ve estetik anlayışındaki etkileşimi fark eder.
- Düşünce, sanat ve edebiyat ürünlerinin, doğal varlıkların ve tarihi çevrelerin ortak miras ögesi olarak yaşatılmasında insanlığın sorumluluğunun farkına varır.

8. Sınıf İnkılâp Tarihi Dersi Kazanımları

- Atatürkçülüğün amaç ve niteliklerini kavrar. (Türk milletinin bugün ve gelecekte tam bağımsız olarak şerefli, haysiyetli, huzur ve refah içinde yaşaması, devlet yönetiminde millet egemenliği, aklın ve bilimin rehberliğinde millî kültürümüzü çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkarmak esas ve amaçları doğrultusunda gerçekçi fikirlere dayanması ilke ve esaslarıyla olan bütünlüğü vurgulanacaktır.)
- Dönemin şartlarını göz önünde bulundurarak dünyada ve ülkemizde Atatürk'ün düşünce sisteminin oluşmasında etkili olan olaylar hakkında çıkarımlarda bulunur. (Dünyada meydana gelen siyasal, ekonomik, sosyal, bilimsel ve kültürel gelişmeler; padişah ve hükümetin durumu ülkedeki siyasal, ekonomik, askerî, sosyal ve kültürel durum ile bağımsızlık ihtiyacı çerçevesinde yapılandırılacaktır.)
- İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'de meydana gelen toplumsal, kültürel ve ekonomik gelişmeleri fark eder. (Nüfus, eğitim, kültür, sanat, spor, ulaşım, sanayi ve sağlık alanında meydana gelen gelişmeler verilecektir.)
- Atatürk'ün kadınlara sağladığı sosyal ve siyasal hakları dönemin çeşitli ülkelerindeki kadın haklarıyla karşılaştırarak değerlendirir.

8. Sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi Kazanımları

- Farklı görüş, düşünce, inanç, anlayış ve kültürel değerlerin toplumsal yaşamı zenginleştirdiğini kavrar.

Alt kazanımları şunlardır:

- Toplumdaki farklılıkların doğal olduğunun kabulüne ve bunun korunmasının önemine dikkat çekilir.
- Farklılıkların toplumun birlik ve beraberliğine katkı sağlaması gerektiğinin önemi vurgulanır.
- Farklılıklara saygının dünya barışına da katkıda bulunduğuna değinilir. İlişkilere olumsuz etki ettiği üzerinde önemle durulur.
- Önyargılı davranmanın bireyler arasındaki ilişkilere olumsuz etki ettiği üzerinde önemle durulur.
- Birlikte yaşama kültürü için diyalog ve etkili iletişimin önemini fark eder.
Alt kazanımı şudur:
- Herkesin fikirlerini ifade etmesine olanak sağlamanın önemi vurgulanır.

5. Sınıf Türkçe Dersi Kazanımları

- Görgü kurallarına ve değerlere (millî, manevî, kültürel, ahlakî, sosyal vb.) uygun konuşur.

- Çevresindeki sosyal olayları anlamlandırır ve yorumlar.

6. Sınıf Türkçe Dersi Kazanımları

- Kazanım yok.

7. Sınıf Türkçe Dersi Kazanımları

- Kazanım yok.

8. Sınıf Türkçe Dersi Kazanımları

- Türkiye'nin dünya üzerindeki yerinin önemi
Alt kazanımı şudur:
 - Türkiye'nin hangi uygarlıkların kesiştiği yerde olduğu açıklanacaktır.

Yukarıda bahsi geçen kazanımlar dikkate alındığında Sosyal Bilgiler ve Türkçe dersi kazanımlarının farklı kültürlerin tanınması ve tanıtılması adına oldukça yetersiz kaldıkları tespit edilmiştir. Bu nedenle Sosyal Bilgiler ve Türkçe öğretim programlarının değerlendirme ve düzeltme aşamalarında bu verinin dikkate alınarak bahsi geçen öğretim programlarında uluslararası çocuk edebiyatı eserlerine daha fazla ağırlık verilmesi gerektiği öneri olarak sunulabilir. Özellikle metne dayalı olarak işlenen Türkçe derslerinde eleştirel okuma ile eleştirel düşünme becerilerinin kazandırılabilmesi ve farklı kültürlerin tanınmasına, tanıtılmasına olanak sağlanabilmesi adına uluslararası çocuk edebiyatı eserlerine daha fazla yer verilmesi gerekmektedir. Bu eserlerin öğretim materyali olarak kullanımı, Türkçe dersi kazanımlarıyla da örtüşmektedir.

Uluslararası çocuk edebiyatı eserlerinin öğretim materyali olarak kullanılmasında dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır. Bunlardan ilki, iyi niteliklere sahip bir uluslararası çocuk edebiyatı eserinin mutlaka ama mutlaka basmakalıp düşüncelerden arındırılmış olmasıdır. İyi bir edebi niteliğe sahip uluslararası çocuk kitabında bulunması gereken özelliklerden biri de okuyucuyu kalıplaşmış yargılara yönlendirecek basmakalıp düşüncelerden ve yargılardan uzak olmasıdır. İyi bir edebi niteliğe sahip uluslararası edebiyat eseri okuyucunun çeşitli kültürlerle karşı olan önyargılı değerlendirmelerinin üstesinden gelmek için okuyucuya yardım etmekte ve onun için eleştirel düşünmenin kapılarını aralamaktadır. Bu yönüyle çok kültürlü çocuk edebiyatı eserlerinden de yararlanılabilir. Bishop (1997)'in şu görüşü de düşüncelerimizi destekler niteliktedir: “Çok kültürlü edebiyat, yanlış anlaşılmalara düzeltmek ve basmakalıp düşünceleri ortadan kaldırmak ve okuyucuya edebi eserde yansıtılan sosyal gruplar için anlayış ve değer bilme adına yardım etmek içinse, edebiyat bu sosyal grupları ve kültürleri doğru bir şekilde yansıtmalıdır”(16).

Kalıplaşmış yargılar, bir grup veya o grubun bir üyesi için belirlenen sabit görüntü veya karakter olarak görülmekte ve gruplar genelde cinsiyet, etnik köken, din, kültür, sosyo-ekonomik durum, dil (lehçe-ağız) gibi etmenler yönünden kalıplaştırılmaktadır (Anderson, 2002: 173). Tabii her kültürün kendine has kalıplaşmış değer yargıları, inançları veya kültürel özellikleri olabilir. Mesela “Japonlar çalışkan, Amerikalılar sporda başarılı, İtalyanlar mimaride çok iyi” gibi kalıplaşmış veya o kültürle iç içe geçmiş tanımlamalar olabilmektedir. Bunlar kalıplaşmış yargıların olumlu biçimde kullanılmasına örnek olarak gösterilebilmektedir. Fakat diğer yandan, bizim için sorun olan durum, bu yargıların olumsuz biçimde kullanılarak edebi eserlerde okuyucuyu olumsuz şekilde etkileyecek olmasıdır. Örneğin etnik durumla ilgili özelliklerin ırkçılık bağlamında kullanılması, çocukları yanlış bir şekilde yönlendirebilmektedir.

Uluslararası çocuk edebiyatı eserlerinin öğretim materyali olarak kullanılmasında dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da bu eserlerin “gerçek kültürel öğeleri yansıtan ve zengin kültür öğeleriyle detaylandırılmış; hem çeşitliliği hem de ortak insanlık anlayışını öven nitelikte” olmaları gerekliliğidir (Siu-Runyan, 1999: 498). İşte bu noktada, yeni bir kavramla karşılaşmaktayız: Kültürel gerçeklik.

Kültürel gerçeklik kavramı, çocuk edebiyatı alanında tartışılan güncel konulardan biridir. Kültürel gerçeklik kavramı, çok kültürlü eğitim, yazar, çizer, editör bakış açılarıyla ve sosyo-politik yönden ele alınmaktadır. Kültürel gerçeklik, kitapta yansıtılan dünya görüşünün, değerlerin, inançların, gündelik hayat içindeki ayrıntıların ve dilin bahsedilen kültürle ilişkilendirilerek analiz edilmesiyle ortaya çıkan tüm kültürel öğeleri yansıtır (Short & Fox, 2003). Kültürel gerçekliğin tam bir tanımını yapmak güçtür (Short & Fox, 2003; Guevara, 2003; Mo &

Shen, 2003) çünkü bu tanımdan da görüldüğü gibi kültürel gerçeklik, okuma sırasında veya okuma sonrasında metnin yukarıda anlatılanlar bağlamında ele alınmasıyla ortaya çıkar. Diğer bir taraftan bunlara ek olarak kültürel gerçeklik kavramının okuyucu yönünden açıklanması da son derece önemlidir. Çok kültürlü ve uluslararası edebiyat açısından iki tür türlü okuyucu vardır:

1. Kitapta anlatılan kültür çevresi dışında yaşayan okur,
2. O kültürün içinde yaşayan okur.

Bu her iki okuyucunun da ihtiyaçları farklıdır. Kültürün dışında olan bir okuyucu, kültürel benzerliklerle ve farklılıklarla ilgili değerleri tanımlamaya ve öğrenmeye ihtiyaç duyarken; kültürün içinde olan bir okuyucu, okuma sürecinde metinde kendini görmeye ve yaşayışıyla ilgili kitapta geçen durumları hissetmeye, onaylamaya ihtiyaç duyar (Short & Fox, 2003). Bu durumda söyleyebiliriz ki okuyucunun metinde anlatılan kültüre karşı olan konumu onun okuduğunu anlama sürecine de etki edecektir. Rosenlatt'a göre okuma bireyseldir ve anlama süreci de bireyin sahip olduğu şemalara göre şekillenmektedir. Buna ek olarak okur, metne karşı iki türlü tepki geliştirir: 1. Bilgi edinmek için okuma 2. Estetik haz için okuma. Bu farklılık okuyucunun okuma sırasında neye dikkat ettiği ile ilgilidir. Eğer bir okuyucu metinde daha çok bilgi, cevap veya bilimsel gerçek arıyorsa bilgilendirici düzeyde; duygularını, hayallerini veya kişisel deneyimlerini ön plana çıkarıyorsa estetik düzeyde okuma yapmaya odaklanır (Rosenblatt, 1994; Tracey & Morrov, 2012). Bu açıdan uluslararası veya çok kültürlü edebiyat okuyucusu eğer o kültürün içindeyse estetik okuma yönü daha ağır basacaktır. Fakat o kültürün dışında ise metin daha çok bilgi edinme aracı olacaktır. Metne karşı geliştirilen bu tutumlar metnin değerini asla azaltmaz, hatta metnin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Çalışmamız açısından ise bu durum öğretmenlere uluslararası veya çok kültürlü metinleri işleme sürecinde okuma etkinliklerini hazırlarken yol gösterici olacaktır.

Kültürel gerçeklik sadece okur açısından önemli değildir. Bu kavram aynı zamanda yazarları da ilgilendirmektedir. Hem çok kültürlü edebiyatın hem de uluslararası edebiyatın amaçlarından biri kültürün sesi olmaktır. Bunu başarmak için yazarlar veya çizerler farklı bir kültür hakkında bir eser kaleme alırken o kültürün bakış açısını kazanmak için araştırma yapmalıdır. Böyle yaptığında o kültürle alakalı kalıplaşmış düşünceleri ve yanlış tespitleri azaltabilir. Cai (2003), bu durumda kültüre yabancı olan bir yazarın, o kültürü daha iyi anlaması için çaba sarf etmesi gerektiğini ifade ederek Silvey (akt: Cai, 2003)'in şu önemli tespitinden bahsetmektedir: Silvey'e göre eskiden değerli edebiyat eserleri o kültürün içindeki yazarlardan gelirdi çünkü o kültüre yabancı olan kimse, derin araştırmalar yapmadan kültürü yüzeysel, basmakalıp düşüncelerle ele alıyordu. Günümüzde ise bu yazarlar hayal güçlerini, edebi yeteneklerini ve araştırma becerilerini birleştirerek o kültürün içindeki bir yazar kadar başarılı eserler ortaya koymaktalar. Bütün bunlar göz önüne alındığında diyebiliriz ki kültürel gerçeklik yazara sorumluk yüklemektedir. Şöyle ki eleştirel okuma becerisine sahip olmayan öğrenciler, okudukları kitaptan kolayca etkilenebilirler. Bu nedenle kitapta yer alan kültürel değerler ve inançlar onları ön yargılı düşünmeye sevk etmemelidir.

Kültürel gerçekliği farklı açıdan ele alan yazarlar ise bu durumun bir sansür aracı olarak kullanıldığını da belirtmektedirler. Örneğin Lasky (2003: 88-89), kültürel gerçekliği edebiyatın bir çeşit soykırımı olarak görmekte ve ayrıca bu durumun sanatçının özgürlüğüne aykırı olduğunu belirtmektedir. Ayrıca kültürel gerçeklik bakımından kitapta yansıtılan konu veya tema ile ilgili öğrencilerin veya öğretmenlerin yeterli bilgileri olmayabilir. Bu durum metni çözümleme ve anlama sürecini etkileyeceğinden okuma öncesinde, kitapta ele alınan konuyla alakalı bilgi edinmek için araştırma yapılmalıdır. Böylelikle okuma öncesinde de öğrenciler daha aktif olacaklardır. Öğrencilerin daha aktif olabilmeleri için okuma öncesinde veya sonrasında kitabın okunacağı sınıflarda şöyle bir görev dağılımı da yapılabilir:

1. Eserde anlamı bilinmeyen kelimeleri, kelime gruplarını açıklamak için bir öğrenci,
2. Eserde anlatılan ülkenin ya da kültürün coğrafi konumunu, coğrafi yapısını atlaslar, haritalar aracılığıyla anlatmak için bir öğrenci,
3. Eserde anlatılan ülkenin ya da kültürün tarihini anlatmak için bir öğrenci,
4. Eserde anlatılan ülkenin siyasi ve dini yapısını anlatmak için bir öğrenci,
5. Eserde anlatılan ülkenin sosyal hayatını (kadın-erkek ilişkileri, erkeğin ve kadının toplumdaki rolü, eğitim anlayışı vb.) genel ağdan, ansiklopedilerden ve kaynak kişilerden öğrendiği kadarıyla anlatmak için bir öğrenci,
6. Eserdeki kültürel ve sosyal öğeleri içerisinde barındıran anahtar kelimeleri tespit etmek için bir öğrenci,
7. Kültürümüz ile kitapta anlatılan kültür arasındaki benzerlikleri tespit etmek için bir öğrenci,

8. Kültürümüz ile kitapta anlatılan kültür arasındaki farklılıkları tespit etmek için bir öğrenci,
9. Okutulan eserin kişisel duygularını ve düşüncelerini nasıl etkilediğini anlatmak üzere bir öğrenci,
10. Eserin zihninde oluşturduğu dünyayı görsellerle anlatmak üzere bir öğrenci,
11. Eserle ve eserin anlattığı kültürle ilgili olarak o kültürü bilen kişilerle röportajlar, telekonferanslar yapmak için öğrenciler görevlendirilebilir.

Bu etkinlikler, öğrencilerin öğrendikleri bilgileri arkadaşlarıyla paylaşmalarına imkân sağlayacaktır. Öğrencilerin farklı kültürlerle ilgili edindikleri bilgileri sınıfta paylaşarak bir tartışma ortamında görüşlerini dile getirmeleri son derece önemlidir. Bu açıdan sınıf içerisinde beyin fırtınası tekniğinin kullanılmasına imkân tanıyan etkinlikler oluşturulmalı ve okunan uluslararası çocuk edebiyatı kitabıyla ilgili çeşitli kitap etkinliklerine de yer verilmelidir. Okunan kitabın ardından kitapla ilgili hazırlanan küçük skeçler, drama gösterileri, sunumlar ve benzeri yöntem-teknikler eleştirel okumanın ve düşünmenin içselleştirilmesi adına çok önemlidir.

Uluslararası çocuk edebiyatı kitaplarının öğretim materyali olarak kullanılmasında bazı sınırlılıklar da vardır. Bunlardan ilki, bazı uluslararası çocuk edebiyatı kitaplarına erişimin kolay olmamasıdır. Bu nedenle öğretmenlerin önceden derste kullanacakları kitaplar hakkında bir araştırma yapmaları iyi olacaktır. Çünkü popülerliğini yitirmiş uluslararası çocuk edebiyatı kitaplarının basımı, özellikle ülkemizde, çoğu zaman yapılmamaktadır. Buna karşın, kütüphaneler bu sorunu çözmek için en güzel başvuru yeridir.

Uluslararası çocuk edebiyatı kitaplarının öğretim materyali olarak kullanımında karşılaşılan bir diğer sınırlılık da öğretim programlarının, ders müfredatlarının bu kitaplarla henüz ilişkilendirilmemiş olmasıdır. Bu durum öğretmenlerin yapacakları çalışmalara engel olabilmekte ya da kafa karışıklıklarının ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir. Bu açıdan hazırlanacak yeni öğretim programlarında uluslararası çocuk edebiyatı metinlerine de yer verilmesi gerekmektedir. Özellikle metne dayalı işlenen derslerin müfredatları bu açıdan bir kez daha incelenmelidir.

Dikkatlerden kaçmaması gereken bir diğer husus ise iyi yazılmış uluslararası çocuk edebiyatı eserlerine ait bir seçkinin bulunmamasıdır. İyi yazılmış bir eserde dil iyi kullanılmış, zaman ve mekân ayarlaması iyi yapılmış, konu ve tema ilgi çekici olmalı; olumsuz kalıplaşmış yargılara ve kültürel yanlışlara yer verilmemelidir. Eğitimciler olarak seçtiğimiz kitapların öğrencinin hayatına olumlu etki yapmasını istiyorsak iyi yazılmış uluslararası çocuk edebiyatı eserlerini öğrencilerimizle buluşturmalıyız. Bu sebeple de uluslararası çocuk edebiyatına ait kaliteli eserlerin seçimi için alanında yetkin bir komisyonun bir seçki hazırlaması faydalı olacaktır. Bu durum öğretmenlerin işini de kolaylaştıracaktır.

ULUSLARARASI ÇOCUK EDEBİYATI ESERLERİNİN ÖĞRETİM MATERYALİ OLARAK KULLANIMINA DAİR UYGULAMA ÖRNEĞİ

Uluslararası çocuk edebiyatı eserlerinin özellikle metin odaklı işlenen derslerde (Türkçe ve Sosyal Bilgiler dersleri) öğretim materyali olarak kullanılmaları mümkündür. Uluslararası çocuk edebiyatı eserlerinin öğretim programlarıyla bütünleştirilmesi hedeflenen davranışların kazanılmasına da yardımcı olacaktır. Ancak bu eserlerin tek başlarına kullanılması, ayrı bir öğretim programı içerisinde verilmesi pek de uygun olmayacaktır. Nitekim metin odaklı derslerin başlıca hedefleri arasında olan benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koymak, eleştirel düşünmek, eleştirel okumak vb. kazanımlar hâlihazırda kullanılan öğretim programlarıyla örtüşmektedir. Uluslararası çocuk edebiyatı eserlerinin Türkçe ve Sosyal Bilgiler derslerinde kullanımı çocukların farklı kültürleri tanımalarına ve farklı kültürlere, insanlara saygı duymalarına yardımcı olacaktır. Bu eserlerin öğretim materyali olarak kullanılmasının en önemli kazancı ise öğrencilerin ön yargılarının, yalan yanlış inanışlarının ne denli anlamsız olduğunu bizzat kendilerinin yaşayarak öğrenmeleri olacaktır. Unutulmamalıdır ki ön yargıların oluşmasında ve ön yargıların devam etmesinde okul ortamı ve kullanılan öğretim materyalleri de son derece önemlidir. Syrou(2002)'nin (akt: Cırık, 2008: 35) Güney Kıbrıslı öğrenciler üzerinde yapmış olduğu araştırmanın sonuçları da düşüncelerimizle paralellik göstermektedir. Bu çalışmaya göre:

Güney Kıbrıslı öğrencilerin, Türkleri düşman olarak gördükleri; Türklerin işgalci, istilacı ve barbar olduklarını, tüm kötülüklerden Türklerin sorumlu olduğunu düşündükleri bulgulanmıştır. Araştırmacı, bu imajın oluşmasında öğrencilerin içinde yaşadıkları kültürün etkili olduğunu; öğretmenlerin, milliyetçilik öğelerini

fazlasıyla vurguladıklarını ve “kötü Türk” imajının oluşmasında öğretmenlerin etkili olduklarını belirtmektedir. Araştırmacı ayrıca, öğrencilerin ırkçılık anlayışının okulda derinleştiğini ve bunun da öğrencileri düşmanlığa ittiğini vurgulamaktadır.

Yukarıdaki örnekten de anlaşılacağı gibi ön yargılar toplumların geleceğini de tehdit etmektedir. Eleştirel düşünmeden ve okumadan uzak olan öğretim materyalleri veya hoşgöründen uzak öğrenme ortamları, toplumlar arasındaki çatışmaların devam etmesine de sebep olmaktadır. İşte bu sebeple uluslararası çocuk edebiyatı eserlerine öğretim programlarında yer verilmeli ve bu eserler vasıtasıyla geçmişten gelen ön yargılar ortadan kaldırılmalıdır.

Uluslararası çocuk edebiyatı eserlerinin öğretim materyali olarak kullanımına dair sunulan bu uygulama örneği, 2012-2013 eğitim-öğretim yılı içerisinde Özel Marmara Evleri İhlas Ortaokulunda okuyan seksen bir 5. sınıf öğrencisini kapsamaktadır. Bu uygulamanın amacı, öğrencilerin farklı toplumlara karşı sosyal ve kültürel ön yargılarını tespit etmek ve bu ön yargıları giderebilmek adına uluslararası çocuk edebiyatı eserlerinden yararlanmaktır.

Öğretimdeki yakından uzağa, bilinenden bilinmeye, kolaydan zora ilkeleri (Özby, 2006) dikkate alınarak bu uygulama için İran örneği seçilmiştir. Coğrafi ve kültürel anlamda komşumuz olan ve gazetelerde, dergilerde, televizyon programlarında sıklıkla adını duyduğumuz İran’ın öğrencilerin gözündeki imajını anlayabilmek için çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Öğrencilerden İran’ın sosyal ve kültürel özelliklerini anlatan bir kompozisyon yazmaları istenmiştir. Ayrıca öğrencilerden İran’ın sosyal ve kültürel özelliklerini anlatan resimler yapmaları istenmiştir. Bu çalışmaların sonunda ise İran ile ilgili bir tartışma ortamı hazırlanarak öğrencilerin duygularını ve düşüncelerini paylaşmaları sağlanmıştır. Oluşturulan tartışma ortamında öğrencilerin sosyal ve kültürel anlamda İran ile ilgili görüşlerini dile getirmeleri sağlanmıştır. Yazdırılan kompozisyonlardan, yapılan resimlerden ve tartışma sırasındaki görüşlerden edinilen bilgilerle öğrencilerin İran hakkındaki duyguları, düşünceleri ve İran kültürü hakkındaki bilgileri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu tespit sırasında tarama modeli ve doküman inceleme tekniği kullanılmıştır. Yapılan bu çalışmalarda öğrencilerin İran ile ilgili ön yargıları olup olmadığı sorgulanmış ve öğrencilerin çeşitli ön yargıları tespit edilmiştir. İran’la ilgili olarak öğrencilerin sahip oldukları ön yargılar şunlardır:

- Geri kalmış bir ülke olduğuna inanılmaktadır: Halen telefon, internet vb. teknolojik imkânların olmadığı, ulaşımın at arabalarıyla yapıldığı, köy ortamının hüküm sürdüğü, şehirleşmenin olmadığı, insanların dışarıda yattığı, tamamına yakınının çöllerle kaplı olduğu düşünülmektedir.
- Eğitimin olmadığı, kız çocuklarının asla okuyamadığı bir yer olarak
- Savaşın ve işgalin olduğu bir ülke: Özellikle öğrencilerin çizmiş olduğu tüm resimlerde savaş manzaraları görülmektedir.
- Konuşma ve yazı dilinin Arapça olduğuna inanılmaktadır.
- Gelişmiş konutların (apartmanların, gökdelenlerin, alışveriş merkezlerinin vb. yapılar) olmadığına inanılmaktadır.
- Sosyal hayatın olmadığı bir ülke: Çizilen resimlerde ve yazılan kompozisyonlarda özellikle çocukların köleler gibi hapsedildiği görülmektedir. Öğrencilere bu durum sorulduğunda çocukların savaş sebebiyle dışarıya çıkamadıkları, okula gidemedikleri ifade edilmiştir.
- İnsanların sürekli tütün, nargile içtiğine inanılmaktadır.
- Şatoların olduğu, olağanüstü olayların yaşanabileceği bir yer olduğuna inanılmaktadır.
- Kadınların sürekli aşağılandığına ve dışarı çıkamadıklarına inanılmaktadır.
- İran’ın bizim düşmanımız olduğuna inanılmaktadır.
- İran’daki insanların Türkiye’deki insanlara göre daha dostane, arkadaş canlısı insanlar olduklarına inanılmaktadır. Öğrenciler bu durumu şöyle açıklamaktadırlar: İran’daki insanlar, iç karışıklıklar, savaşlar; İran’ın küçük bir ülke olması sebepleriyle birbirlerine destek olmakta ve daha dostane ilişkiler kurmaktadır. Öğrenciler, yaşanan zorlukların İran’daki insanların daha arkadaş canlısı olmalarını sağladığına inanmaktadır.

Öğrencilerin ön yargıları ve İran’ı algılama biçimleri tespit edildikten sonra öğrencilere İranlı yazar Houshang Moradi Kermani’nin “*Mecit’in Maceraları*” isimli eseri okutulmuştur. Bu kitabın kültürel açıdan daha iyi

anlaşılabilmesi ve okunabilmesi için okuma öncesinde öğrencilere çeşitli görevler de verilmiştir. Öğrencilere verilen görevler şu şekildedir:

- Eserde anlamı bilinmeyen kelimeleri, kelime gruplarını açıklamak adına bir öğrenci görevlendirilmiştir.
- İran'ın coğrafi yapısını, kitapta ismi geçen yerleri atlaslar, haritalar aracılığıyla anlatmak üzere bir öğrenci görevlendirilmiştir.
- İran'ın tarihini anlatmak üzere bir öğrenci görevlendirilmiştir.
- İran'ın siyasi ve dini yapısını anlatmak üzere bir öğrenci görevlendirilmiştir.
- İran'ın sosyal hayatını (kadın-erkek ilişkileri, erkeğin ve kadının toplumdaki rolü, eğitim anlayışı vb.) genel ağdan, ansiklopedilerden ve kaynak kişilerden öğrendiği kadarıyla anlatmak üzere bir öğrenci görevlendirilmiştir.
- Eserdeki kültürel ve sosyal öğeleri içerisinde barındıran anahtar kelimeleri tespit etmek üzere bir öğrenci görevlendirilmiştir. Anahtar kelimelerin tespitinde öğrenciye rehberlik edilerek öğrencinin anahtar kelimeleri tespit etmesi sağlanmıştır. Örneğin: İbrik, bibi, mendil, hırka, kuzu, oğlak, nargile, saz, darbuka, davul, klarnet, kelle paça, namaz, davul, Ramazan ayı, cami, sahur, mezarlık, ambar, peri, berber, semaver, bisiklet, sünnet düğünü, kese, lif, dondurma, fıkra, pala bıyık, dövme, kervansaray, pazar yeri, şerbet, çay, fotoğraf, yıldız, bıyık vb. anahtar kelimeler tespit edilmiştir. Bu anahtar kelimeler üzerinden sosyal ve kültürel benzerlikler, farklılıklar, ön yargılar açıklanmıştır. Öğrencilerin bu anahtar kelimeler üzerinden konuşmaları istenmiş ve İran'ın sosyal, kültürel yapısı bu anahtar kelimeler üzerinden öğretilmiştir.
- Kültürümüz ile kitapta anlatılan kültür arasındaki benzerlikleri tespit etmek üzere bir öğrenci görevlendirilmiştir.
- Kültürümüz ile kitapta anlatılan kültür arasındaki farklılıkları tespit etmek üzere bir öğrenci görevlendirilmiştir.
- Okunulan eserin kişisel duygularını ve düşüncelerini nasıl etkilediğini anlatmak üzere bir öğrenci görevlendirilmiştir.
- Eserin zihninde oluşturduğu dünyayı görsellerle anlatmak üzere bir öğrenci görevlendirilmiştir.

Öğrencilere verilen bu görevler hem metinlerarasılık hem de disiplinlerarasılık açısından son derece önemlidir. Yukarıda bahsi geçen görevler, disiplinlerin birbirlerine yakınlaşmalarına ve tek bir metin üzerinden hareket edebilmelerine olanak sağlamıştır.

Öğrencilerin kitaplarla ilgili olarak verilen görevleri yerine getirmelerinin ardından İran'da yaşamış, çalışmış ve oradaki sosyal, kültürel hayata şahit olmuş öğrenci velileri okula davet edilerek bu velilerin öğrencilerle bir söyleşi yapmaları sağlanmıştır. Öğrenciler söyleşi esnasında merak ettiklerini İran'da yaşamış olan velilerimize sorarak kafalarında oluşan soru işaretlerini de gidermişlerdir. Tüm bu çalışmaların ardından öğrencilerden İran'ın sosyal ve kültürel hayatını anlatan bir kompozisyon yazmaları ve ardından bir resim yapmaları istenmiştir. Öğrencilerin İran ile ilgili olarak uygulamalar öncesinde yazdıkları kompozisyonlar ve çizdikleri resimler öğrencilere geri dağıtılarak kendi eserlerini yorumlamaları istenmiştir. Öğrenciler, İran hakkında pek bir şey bilmediklerini, pek çok ön yargıya sahip olduklarını dile getirmişlerdir. Nitekim uygulama sonunda yazılan kompozisyonlar incelendiğinde pek çok öğrencinin ön yargılarından dolayı hataya düştüklerini itiraf ettikleri tespit edilmiştir. Bu tespit sırasında tarama modeli ve doküman inceleme tekniği kullanılmıştır. Yapılan tüm bu uygulamalar beş ders saati içerisinde gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin hazırlık yapabilmeleri ve kitabı okuyabilmeleri içinse üç haftalık bir süre verilmiştir.

Houshang Moradi Kermani'nin "Mecit'in Maceraları" isimli eserinin okunması sonrasında öğrenciler hem kültürel benzerliklerimizi yeni fark edebildiklerini hem de İran'a karşı ön yargılara (genellikle çok geri kalmış, mutsuz insanların oluşturduğu, çocukların okula gitmediği, çocukların dışarı çıkıp oyun oynamadıkları, sürekli savaşların olduğu bir yer) sahip olduklarını yeni yeni keşfedebildiklerini dile getirmişlerdir. Bu durumda, okutulan eser amacına hizmet ederek kültürler arasında bir köprü vazifesi görmeyi başarmıştır.

ÖNERİLER

Eğitimcilere Öneriler

Uluslararası ve çok kültürlü çocuk edebiyatı kitapları açısından eğitimciler şunları yapmalıdır:

- Eğitimciler, yayımlanan kitap listelerini, çevirisi yapılan kitapları, diğer ülkelerden gelen kitapları *okumaya dayalı* bir şekilde incelemeli,
- Eğitimciler kaliteli çocuk kitaplarıyla ilgili bilgilerini genişletmeli ve öğrenme deneyimlerini arttırmalı,
- Eğitimciler yayınevleriyle birlikte çalışarak bu alanda çıkan kitaplarla alakalı karşılıklı görüş alışverişinde bulunmalıdırlar (Freeman, Lehmen ve Scharer, 2007: 49-50).
Uluslararası ve çok kültürlü çocuk edebiyatı eserlerini öğretim materyali olarak kullanacak eğitimciler şu etkinliklere yer verebilir:
- Tanıtılacak ülke veya kültür ile alakalı gazete yazıları, haritalar, fotoğraflar, belgeseller, kültürel eserler sınıf ortamına getirilerek öğrencilerle paylaşılabilir.
- Tanıtılacak ülke veya kültür ile alakalı kültürel gerçekliğe uygun filmler, belgeseller, kısa filmler, animasyonlar izlettirebilir.
- Her ay bir ülke veya çok kültürlülükte öne çıkan bir kavram ele alınabilir.
- Öğrencilerin her birine veya gruplara, farklı ülkelerle alakalı kitaplar okutturularak öğrencilere sunum yaptırılabilir.
- Öğrenciler bilişim teknolojilerini kullanarak farklı kültürlerle ilgili daha geniş bilgiler edinip edindikleri bu bilgileri sınıf arkadaşlarıyla paylaşabilirler. Özellikle tablet vb. teknolojik aletler vasıtasıyla eğitim-öğretim başladığında bu çalışma çok daha kolay olacaktır.
- Öğrencilere tartışma ortamları hazırlanarak öğrencilerin tek yönlü bakış açısıyla değil, çok yönlü bakış açısıyla olayları, kişileri ele almaları ve değerlendirmeleri sağlanabilir. Eleştirel okuma ve düşünme için uluslararası ve çok kültürlü çocuk edebiyatı metinleri kullanılabilir.
- Yazma becerisi de öğrencilerin düşüncelerini yansıtan önemli bir beceri olduğundan yazma etkinliklerine de sıklıkla yer verilebilir. Özellikle bilgilendirici metinlerden yola çıkarak öğrencilerin farklı kültürlerle ilgili bakış açıları öğrenilebilir.
- Öğrencilerin metinde geçen kültürel öğeleri tespit edip edemediklerine, sosyal ve siyasal açıdan metnin analizini yapıp yapamadıklarına, farklı bakış açılarını kullanarak metnin ötesine geçip geçemediklerine dikkat edilmelidir. Bu amaçla öğrencilerden metinle ilgili duygularını, düşüncelerini görseller, işitsel materyaller vasıtasıyla anlatmaları istenebilir.
Tüm bu etkinliklerin amacı, baştan sona öğrencilerin zihninde olan kalıplaşmış düşünceleri yıkıp edebiyatın gücü ile öğrencilere yeni bakış açıları kazandırmaktır.

Program Geliştiricilere Öneriler

- Metne dayalı işlenen derslerin (Türkçe ve Sosyal Bilgiler dersleri gibi) öğretim programlarında uluslararası ve çok kültürlü çocuk edebiyatı eserlerine yer verilebilir.
- Türkçe, Sosyal Bilgiler vb. derslerin disiplinler arası etkileşimi uluslararası ve çok kültürlü çocuk edebiyatı eserleriyle artırılabilir.
- Eleştirel okuma, düşünme ve yazma becerilerinin kazanımları uluslararası ve çok kültürlü çocuk edebiyatı eserlerine dayalı etkinlikler ile ilişkilendirilerek verilebilir.

Öğretmen Yetiştiren Kurumlara Öneriler

- Değişen dünyaya ayak uydurması gereken öğretmen yetiştirme kurumları, önümüzdeki süreçte başarılı öğretmenler yetiştirebilmeleri adına mutlaka öğretim programlarının içerisine uluslararası ve çok kültürlü çocuk edebiyatı derslerini koymalıdırlar.
- Öğretmen yetiştiren kurumlarda farklı kültürleri tanımak ve tanıtmak adına mutlaka çalıştaylar düzenlenmeli, özellikle yabancı öğrencilerin kendi kültürlerini tanıtmalarına olanak sağlayacak etkinliklere yer verilmelidir.

Araştırmacılara Öneriler

- Konuyla ilgilenen araştırmacıların uluslararası ve çok kültürlü çocuk edebiyatı eserlerini kültürel gerçeklik bağlamında ele alarak incelemeler yapmaları faydalı olacaktır. Bu anlamda araştırmacılara yol göstermek için Ek 1 (s. 16)'de "Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Kültürel Gerçekliğin İncelenmesi" isimli bir ölçeğe yer verilmiştir. Uluslararası ve çok kültürlü çocuk edebiyatı eserlerinin kültürel gerçekliğe ve ön yargısız ifadelerle sahip olma oranlarının tespiti bu alandaki eksikliklerin tespiti adına önemlidir.
- Ülkemizde çok kültürlülüğü ifade eden, çok kültürlülüğü konu edinen eserlerin uluslararası ve çok kültürlü çocuk edebiyatı alanındaki yerinin ve öneminin irdelenmesi faydalı olacaktır.

- Öğretmen adaylarının farklı kültürlere karşı tutumlarının ölçülmesi ve farklı kültürlere karşı ön yargılarının tespit edilmesi adına bir çalışmanın yapılması son derece faydalı olacaktır. Gelecek nesillerin şekillenmesini sağlayacak öğretmen adaylarının farklılıklara karşı tutumlarının ve ön yargılarının tespiti, uluslararası ve çok kültürlü edebiyata duyulan ihtiyacın boyutlarını da ortaya koymak adına son derece önemlidir.

Yazarlara Öneriler

- Özellikle çocuk edebiyatı yazarları, uluslararası ve çok kültürlü çocuk edebiyatı alanlarına yönelik eserler ortaya koyabilirler.
- Eserlerde Türkiye'deki ve Türkiye'nin yakın çevresindeki çok kültürlü yapı işlenerek öğrencilere çok kültürlülük, farklı kültürlere saygı duymak kavramları aktarılabilir. Bunlara ek olarak kültürlerle ortak veya farklı olan kültürel, sosyal değerler yakın çevreden alınan örneklerle; hikâyelerle, masallarla çocuklara anlatılabilir.
- Farklı kültürlerin tanınmasına vesile olacak renkli, bol resimli atlaslar hazırlanabilir. Bu eserlerin yazımında kültürel gerçekliğe dikkat edilmesi ve ön yargılara yer verilmemesi gerektiği göz ardı edilmemelidir.

SONUÇ

Eğitimciler olarak bizler, öğrencilere kendi çevrelerini, kendi ülkelerini ve dahası dünyamızı daha yaşanabilir, huzurlu bir yer hâline getirmek için rehber olmalıyız. "Çok kültürlülükle köklendirilen bir edebi eğitim, hepimiz için bir vizyon geliştirip besleyecek ve daha eşit, zengin bir geleceği teşvik edecektir" (Suh ve Samuel, 2011, 6). Uluslararası ve çok kültürlü çocuk edebiyatı bu hedefe ulaşmak için iyi bir araçtır. Çünkü edebiyat sadece kafaları değil kalpleri de etkilemektedir (Hadaway, 2007).

Dünyamız küreselleştikçe ve insanlar arasındaki etkileşim arttıkça bizler, diğer insanlarla olan ilişkilerimizin ve sorumluluklarımızın farkına vardık. Bu farkındalıkla birlikte, eğitimciler olarak öğrencilerimizi eli kolu bağlanmışlık duygusundan ve umutsuzluktan kurtararak dünyayı daha yaşanabilir bir yer yapmak için öğrencilerimizi harekete geçebilecekleri bir yere taşımak ve onları desteklemek mecburiyetindeyiz (McKenna, 2007: 179). Nitekim küreselleşen dünyada çocukların hem ülkelerindeki değişik kültürleri hem de sınırları dışındaki kültürleri anlamaya ihtiyaçları vardır (Short ve diğerleri, baskıda). Bu sebeple uluslararası ve çok kültürlü çocuk edebiyatı eserlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Uluslararası ve çok kültürlü çocuk edebiyatı eserleri, gelecek nesillerin hem birbirlerinin farklılıklarına saygı duymaları hem de daha insancıl ve barışçıl olabilmeleri için gereklidir.

Dünya edebiyatı ya da evrensel edebiyat olarak adlandırılan edebi alan, çok kültürlü edebiyat ile uluslararası edebiyatın bileşenlerinden meydana gelmektedir. Her iki edebiyatın da ortak kavram havuzunda bulunduğu söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim hem çok kültürlü edebiyat hem de uluslararası edebiyat kültürel ve toplumsal farklılıkları tanımayı, onlara saygı duymayı ve farklılıkların bir zenginlik kaynağı olduğunu vurgulamayı amaç edinmişlerdir.

Çok kültürlü edebiyat, genel anlamıyla dünyamızda var olan etnik yapıyı ve sosyal çeşitliliği yansıtan eserlerden oluşan bir edebiyat olarak görülmektedir. Buna karşın çok kültürlü edebiyatı bölgesel anlamda sınırlandırarak aynı toplum içerisindeki farklı etnik yapıları işleyen, inceleyen eserlerin oluşturduğu bir edebiyat olarak yorumlayanlar da vardır. Çok kültürlü çocuk edebiyatı da çocuklara sunulan eserlerde, etnik yapıyı ve sosyal çeşitliliği işleyen; farklılıkların değerine, önemine vurgu yapan eserler ortaya koymaktadır.

Öğretim programlarının farklı kültürlerin tanınması ve tanıtılması adına yetersiz oldukları tespit edilmiştir. Bu nedenle öğretim programlarının gözden geçirilerek uluslararası ve çok kültürlü çocuk edebiyatı eserleriyle desteklenmeleri gerekmektedir.

Uluslararası ve çok kültürlü çocuk edebiyatı eserlerinde mutlaka kültürel gerçeklik olmalıdır. Ayrıca bu kitapların basmakalıp düşüncelerden uzak olmaları gerekmektedir. Uluslararası ve çok kültürlü çocuk edebiyatı eserlerinin kültürel gerçeklik ve basmakalıp fikirler açısından irdelenmesi, bu irdelemelerin ardından çocuklarla paylaşılmaları gerekmektedir.

Bu bildirinin yazarları tarafından yapılan uygulamayla farklı kültürlere ait kültürel ve sosyal değerlerle ilgili ön yargıların yıkılmasında, kültürler arasındaki benzerliklerin ve farklılıkların öğretilmesinde uluslararası veya çok kültürlü çocuk edebiyatı eserlerinin başarıyla kullanılabileceği ispat edilmiştir.

Not 1: Bu çalışma 25-27 Nisan 2013 tarihlerinde Antalya’da 28 Ülkenin katılımıyla düzenlenen “ International Conference on New Trends in Education – ICONTE – 2013 ”da sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

KAYNAKÇA

Aksaçoğlu, A. ve Yılmaz, B. (2007). Öğrencilerin televizyon izlemeleri ve bilgisayar kullanmalarının okuma alışkanlıkları üzerine etkisi. *Türk Kütüphaneciliği*, 21(1), 3-28.

Anderson, N. A. (2002). *Elementary children’s literature: The basics for teachers and parents*. Boston: Allyn & Bacon.

APA (2002). Guidelines on multicultural education, training, research, practice, and organizational change for psychologists. 24.03.2013 tarihinde <http://www.apa.org/pi/oema/resources/policy/multicultural-guidelines.aspx#> adresinden alınmıştır.

Bishop, R. S. (1997). Selecting literature for a multicultural curriculum. In Violet J. Harris (Ed.), *Using multiethnic literature in the K-8 classroom* (1-19). Norwood, MA: Christopher-Gordon.

Cai, M. (2003). Can we fly across cultural gaps on the wings of imagination? Ethnicity, experience, and cultural. In D. L. Fox & K. G. Short, (Eds.), *Stories matter: The complexity of cultural authenticity in children’s literature* (167-181). Urbana, Illinois: NCTE.

Cırık, İ. (2008). Çok kültürlü eğitim ve yansımaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34, 27-40.

Freeman, E. B. , Lehman, B. A., & Scharer, P. L. (2007). The challenges and opportunities of international literature. . In N. L. Hadaway & M. J. McKenna (Eds.), *Breaking boundaries with global literature: Celebrating diversity in K-12 classrooms* (pp. 33-51). Newark, DE: International Reading Association.

Guevara, S. (2003). Authentic enough: Am I? Are you? Interpreting culture for children’s literature. In D. L. Fox & K. G. Short, (Eds.), *Stories matter: The complexity of cultural authenticity in children’s literature* (50-60). Urbana, Illinois: NCTE.

Hadaway, N. L. (2007). Building bridges to understanding. In N. L. Hadaway & M. J. McKenna (Eds.), *Breaking boundaries with global literature: Celebrating diversity in K-12 classrooms* (1-6). Newark, DE: International Reading Association.

Hadaway, N. L. (2007). An analysis of the notable books for a global society, 1996-2005. In N. L. Hadaway & M. J. McKenna (Eds.), *Breaking boundaries with global literature: Celebrating diversity in K-12 classrooms* (9-31). Newark, DE: International Reading Association.

Hinton, K. & Dickinson, G. K. (2007). *Integrating multicultural literature in libraries and classrooms in secondary schools*. Columbus, OH: Linworth Publishing.

International Literature (2005). In Continuum Encyclopedia of Children's Literature. 24.03.2013 tarihinde http://www.credreference.com/entry/kidlit/international_literature. adresinden alınmıştır.

Lasky, K. (2003). To stingo with love: An author’s perspective on writing outside one’s culture. In D. L. Fox & K. G. Short, (ed.), *Stories matter: The complexity of cultural authenticity in children’s literature* (84-92). Urbana, Illinois: NCTE.

McKenna, M. J. (2007). Transformative literature: A teaching/learning model for using global literature to positively influence our world. In N. L. Hadaway & M. J. McKenna (Eds.), *Breaking boundaries with global literature: Celebrating diversity in K-12 classrooms* (165-180). Newark, DE: International Reading Association.

Milli Eğitim Bakanlığı (2005). *İlköğretim Türkçe dersi (1-5 ve 6-8.sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.

Mitchell, D. (2003). *Children's literature: An invitation to the world*. Boston: Allyn and Bacon.

Mo, W. & Shen, W. (2003). Accuracy is not enough: The role of cultural values in the authenticity of Picture books. In D. L. Fox & K. G. Short, (Eds.), *Stories matter: The complexity of cultural authenticity in children's literature* (198-212). Urbana, Illinois: NCTE.

Özbay, M. (1996). *Türkçe özel öğretim yöntemleri*. Ankara: Öncü Kitap.

Rosenblatt, L. M. (1978). *The reader, the text, the poem: the transactional theory of the literary work*. Carbondale, IL: Southern Illinois University Press.

Short, K. G. & Fox, D. L. (2003). The complexity of cultural authenticity in children's literature: Why the debates really matter. In D. L. Fox & K. G. Short, (Eds.), *Stories matter: The complexity of cultural authenticity in children's literature (3-24)*. Urbana, Illinois: NCTE.

Short, K. (2011). Building Bridges of Understanding across Cultures through International Literature. In A. Bedford and L. Albright (Eds.), *A Master Class in Children's Literature: Trends and Issues in an Evolving Field* (130-148). Urbana, IL: NCTE.

Short, K. G. Lynch-Brown, C., Tomlinson, C., & Short, K. (baskıda). *Essentials of Children's Literature, 8th Ed.* New York: Pearson.

Siu-Runyan, Y. (2007). Notable books for a global society. In N. L. Hadaway & M. J. McKenna (Eds.), *Breaking boundaries with global literature: Celebrating diversity in K-12 classrooms* (Xiii-XXV). Newark, DE: International Reading Association.

Stan, S. (1999). Going global: World literature for American children. *Theory Into Practice*, 38(3), 168-177.

Suh, K. B., Samuel, A. F. (2011). The value of multiculturalism in a global village: In the context of teaching children's literature. *The NERA Journal*, 47(1), 1-10.

Temple, C., Martinez, M., Yokota, J., & Naylor, A. (2002). *Children's books in children's hands: An introduction to their literature*. Boston: Allyn & Bacon.

Thein, A. H. , Beach, R., & Parks, D. (2007). Perspective-taking as transformative practice in teaching multicultural literature to white students. *English Journal*, 97 (2), 54-60.

Tracey, D. & Morrow, L. (2012). *Lenses on Reading: An introduction to theories and models*. NY: Guilford Press.

Wan, G. (2006). Teaching diversity and tolerance in the classroom: A thematic storybook approach. *Education*, 127 (1),140-154.

<http://www.cgyd.org/tr/hakkimizda> Erişim tarihi: 24.03.2013.

<http://www.ibby.org/> Erişim tarihi: 24.03.2013.

EK 1

ÇOCUK EDEBİYATI ESERLERİNDE KÜLTÜREL GERÇEKLİĞİ İNCELEME ÖLÇEĞİ

➤ **Edebi Nitelik**

1. Yazar hikâyeyi ne kadar iyi anlatmaktadır?
2. Eser edebi bir nitelik taşımakta mıdır?

➤ **Kitabın Kaynağı**

1. Kitabın çıkış noktası, kaynağı nedir? (Kurmaca bir eser midir, yoksa gerçek bir hikâyeye mi dayanmaktadır?)
2. Kitabın yazarı, çizeri ve çevirmeni kimdir? Çocuk edebiyatı alanında daha önce eser/eserler vermişler midir?
3. Kitabın orijinal yayımcısı kimdir ve hangi ülkededir?

➤ **Yazarlık**

1. Kitapta yazarın deneyimleri zaman, mekân ve karakterlerle nasıl ilişkilendirilmektedir?
2. Kitapta bulunan deneyimler ve araştırmalar nelerdir?
3. Yazarın bu hikâyeyi seçme sebepleri neler olabilir?

➤ **İnanılrlık**

1. Bu hikâye inandırıcı mı, gerçekleşmiş olabilir mi?
2. Bu hikâye hangi yollarla gerçek olduğunu hissettirmektedir?
3. Hikâyede sıradanlaşmış, kalıplaşmış karakterlere mi, yoksa yenilikçi, kusursuz karakterlere mi yer verilmiştir?

➤ **Ayrıntıların Doğruluğu ve Değerlerin Gerçekliği**

1. Hikâyede doğru olmayan ayrıntılar var mıdır?
2. Hangi değerler kitabın merkezi konumundadır? Bu değerler, gerçek hayatta, o kültürün içinde yaşayanlarla nasıl bir bağlantı kurmaktadır?
3. Kitap belirli bir kültürel deneyimi mi veya herhangi bir yerde olan bir olayı mı yansıtmaktadır?

➤ **Bakış Açısı**

1. Hikâye kimin bakış açısıyla ve deneyimleriyle tasvir edilmektedir?
2. Hikâye kim tarafından anlatılmaktadır?
3. Hikâyede bahsi geçen kültürün içinde yaşayan/yaşamış birinin bakış açısı, hikâyede ne ölçüde yer almıştır?

➤ **Güç İlişkileri**

1. Kitaptaki hangi karakterler ön plana çıkartılmıştır?
2. Kitaptaki hangi karakterler olayların merkezindedir?
3. Hikâyedeki ana sorun, durum nasıl çözümlenmektedir? Hikâyedeki karakterlerin kültürel özellikleri olayların şekillenmesinde ne kadar etkilidir?
4. Kitapta geçen konuyla toplumdaki ve dünyadaki benzer konular arasında nasıl bir ilişki kurulmaktadır?

➤ **Okuyucu Kitle**

1. Kitap hangi okuyucu kitlesine yöneliktir?
2. Kitap kendi kültürünü tanımak isteyen çocuklar için mi yoksa diğer ülkelerde yaşayan çocukları bu kültür hakkında bilgilendirmek için mi yazılmıştır?

➤ **Metinlerarasılık (Diğer Kitaplarla İlişkisi)**

1. Kitap, bu kültür içinde yazılmış olan diğer kitaplarla nasıl bir bağlantı kurmaktadır?
2. Kitap, yazarın kapsamlı bir bakış açısını ve bu kültür içindeki deneyimlerini yansıtmakta mıdır?

➤ **Kültür İçinde Yaşayanların Tepkisi (Yorumu)**

1. Kitapta bahsi geçen kültürün içinde yaşayanlar, bu kitaba nasıl bir tepki verirler?

Not 2: Dr. Kathy Short'un (2003) izniyle Fatih Destebaşı tarafından çevrilmiştir.